CUVINTE BULGĂREŞTI DE ORIGINE ROMÂNĂ

VIRGIL NESTORESCU
Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

În cele ce urmează, ne vom ocupa de unele împrumuturi din română în graiurile bulgăreşti, ca urmare a contactelor nemijlocite dintre cele două limbi de-a lungul istoriei lor. Cuvintele discutate sunt inserate în *Dicționarul etimologic al limbii bulgare* şi într-o monografie a localității Ternovka din sudul Ucrainei, cu etnici bulgari care şi-au părăsit țara în urmă cu 200 de ani. În privința acestei ultime lucrări, trebuie precizat că unele cuvinte analizate de noi datează din perioada dinaintea emigrării populației bulgare, iar altele sunt rezultatul legăturilor mai târzii cu graiurile româneşti din Moldova sau din Republica Moldova vecină.

Бу́тел s. „borcan cu capacitate de 3 litri” (Barbolova 2013: 311) se poate explica probabil din rom. (înv.) **butel** „vas de sticlă pentru lichide”, care a circulat în secolul al XVIII-lea, fiind împrumutat la rândul lui din germ. **Buttel** „sticlă, butelie”(DA).

Ва́нгал s., uzitat mai ales în forma de pl. **ва́нгали**, cu sensul „căcărează uscată pe fund (la oi)” nu are etimologie în BER I, p.117. Ținând seama de regiunea unde este atestat, anume Vraceansko, unde se află şi graiuri româneşti, credem că reprezintă cu fonetism uşor modificat oltenismul rar **vángăr** „şezut; fund; fese” atestat numai în DGO, p. 216.

Джок s. „şezătoare a tinerilor, serată; petrecere ținută în casa unei fete” (Barbolova, p. 315) este o preluare a rom. dial. **joc**, în care se păstrează fonetismul arhaic *gioc,* întâlnit şi astăzi în graiurile moldoveneşti şi în cele din Republica Moldova (TDR, p. 216).

Клямка s. „model vechi de clanță la poartă” (Barbolova 2013: 322) redă, cu o neînsemnată modificare fonetică, rom. dial. **cleampă** „clanță a uşii; ivărul de la vechile uşi” (DA s. v. *clamp*).

Кяр adv. „chiar, tocmai”(Barbolova 2013: 324) reproduce în întregime rom. **chiar**, după cum reiese din scurtul citat ilustrativ [*улица*] ***кяр*** *за железния път* „[ulița] chiar pe calea ferată”.

Лопма́йн s. m. „daltă folosită în tâmplărie”, cuvânt înregistrat în sud-vestul Bulgariei (Vidinsko), are origine „neclară” în BER III, p. 475, unde este doar comparat cu *лопцик* „ferăstrău”(< germ. *Laubsage*). Este vorba tot de un cuvânt german, dar care nu a pătruns în bulgară direct, ci prin rom. dial. **lopáin** (var. **lompái**) „daltă mică de forma

BDD-V150 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:13 UTC)

unei linguri, folosită în dogărie" (DGS, II), cunoscut în graiurile noastre sudice, şi provine din germ. *Lochbeitel* „daltă de scobit"(DGR).

Паца́н s. m. băiat în vârstă de aproximativ 12-14 ani" (Barbolova 2013: 330) corespunde pe deplin în plan semantic cuvântului rom. **băieţan**, variantă a lui **băietan,** „băiat ceva mai răsărit, băiat mai măricel; băieţandru, copilandru, fecior"(DA). Schimbările care s-au produs în forma cuvântului- titlu (asurzirea lui [**b**], sincopa silabică) pot fi uşor admise şi nu pun la îndoială propunerea noastră.

Плачинка s. f. „aluat cu o umplutură la alegere, având asemănare cu o chiflă" (Barbolova, p.331), este o variantă neatestată până acum a rom. **plăcintă**, împrumut pe care l-am înregistrat numai în formele **плачинта**, **плачинда** din alte graiuri bulgăreşti (Contacte, p. 61).

Сума́рен adj. **1**. „ total, global". **2**. (fig.) „concis, rezumativ" în BTR, p.881 nu are etimologie, iar în ultimul volum al BER nici nu este inserat. Nu credem că există un etimon care să explice satisfăcător ambele sensuri, fapt care explică reticenţa autorilor celor două dicţionare citate. După toate probabilităţile, în semantica acestui adjectiv cu două definiţii antagonice sunt implicate două cuvinte diferite.

Judecând după forma sa, punctul de plecare al soluţiei etimologice pe care o propunem este adj. rom. **sumar** cu sensul „concis, scurt"(< lat. med. *summarius*, fr. *sommaire*- cf. DLR s. v. II), adaptat la morfologia limbii bulgare cu ajutorul suf. -**ен,** care acoperă prima glosare notată mai sus. Celălalt sens, de „rezultat al unei operaţiuni de adunare; total", considerat principal în BTR, pare să fi fost adăugat pe altă cale, şi anume sub influenţa verbului **сумирам** „a totaliza; a generaliza" (< germ. *summieren* – cf. BER, VII, p. 570).

Суферина s. f. „galben, monedă de aur din care se face o salbă" (Novo selo, Vidinsko) cu varianta **суфирин** s. m. „veche monedă" (Veliko Tărnovo) este considerat împrumut din engl. *sovereign* „veche denumire a lirei englezeşti", explicaţie dată de către St. Mladenov (BER VII, p. 615). Nu credem că lucrurile stau astfel, atât timp cât nu este înregistrată în niciun dicţionar bulgar forma literară *совереин*, transformată dialectal în *соврин*, de la care apoi s-ar fi ajuns la forma din titlu.

Explicaţia este mult mai simplă. În limba română, cuvântul *sovereign* „monedă englezească de aur echivalentă ca valoare cu douăzeci de şilingi" este cunoscut încă de la începutul sec. XIX, când se folosea în schimburile comerciale dinŢara Românească, prima sa atestare având chiar forma **suferin**, într-un document din anul 1822: *Parale treizeci galbenul cel cărmez, iar **suferinul** să nu umble nicidecum* (DLR s. v.). Pe de altă parte, menţionăm şi fapul că varianta *suferin*, care a circulat regional, a putut pătrunde prin graiurile româneşti sudice în graiurile timocene din Bulgaria, unde se păstrează şi astăzi în forma *sufurină* (pl. *sufurini*) „salbă de bani". Identitatea semantică şi fonetică existentă între bg. **суфирин** şi rom. **suferin** ne îndrepăţesc să susţinem originea românească a cuvântului-titlu.

La toate acestea se cuvine să adăugăm că în BER VI, p. 515 apare cuvântul **сафурини** (reg., rar) „salbă din monede de aur", trecându-se cu vederea că este o variantă a celui discutat. Tratat ca „împrumut probabil" şi rezolvat în grabă printr-o

BDD-V150 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:13 UTC)

trimitere ciudată la it. *soldo fiorini*, nu mai poate fi luat în considerare ca un cuvânt independent.

Хутáр s. m. „sătuc; mahala” (Barbolova 2013: 340) a rezultat, pe de o parte, din rom. **hotar** cu sensul învechit „loc mărginit de hotare; moşie, ţinut etc.” (DA, s. v. II) şi, pe de altă parte, prin transformarea vocalei [**o**] în [**u**] înainte de [**o**], fenomen caracteristic foneticii bulgare. Nu este exclusă influenţa ucr. *хýмор* „sătuc”, dar nu vedem posibil împrumutul direct, deoarece rămân greu de lămurit schimbarea lui [**o**] în [**a**], concomitetnt cu mutarea accentului pe silaba finală.

BIBLIOGRAFIE

Barbolova, Zoia, 2013, *Българският говор в Николаевската Терновка (Украйна),* Odesa.

BER = *Български етимологичен речник*, Sofia 1971**–**.

BTR = *Български тълковен речник*, Sofia, 1965.

DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române (A–De* şi *F–Lojniţă*, conducerea lui Sextil Puşcariu, Bucureşti, 1913-1948.

DBR = Tiberiu Iovan, *Dicţionar bulgar-român*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1994.

DGO = Dorina Bărbuţ, *Dicţionar de grai oltenesc*, Craiova, 1980.

DGR = *Dicţionar german-român* [coordonare şi revizie: Mihai Isbăşescu şi Maria Iliescu], Bucureşti, Editura Academiei, 1966.

DGS II = *Dicţionarul graiurilor dacoromâne sudice*, literele D-O, coordonator: Maria Marin, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2010.

Nestorescu, Virgil, 2002, *Contacte lingvistice interbalcanice*. *Elemente româneşti în limba bulgară*, Bucureşti, Editura Univers Encilopedic.

TDR = *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Scrisul Românesc, 1984.

BDD-V150 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:13 UTC)